

BASLAWISH KLASSLARDA TÁRBIYA PÁNIN OQITIDÍN ILIMIY-METODIKALIQ TIYKARLARI.

Abdalieva Periuza Isaevna

Uliwma pedagogika hám psixologiya kafedrası úlken oqıtıwshısı, NMPI

Kurbanbaeva Dilaram Muxamovna

Uliwma pedagogika hám psixologiya kafedrası assistent oqıtıwshısı, NMPI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10867596>

Annotaciya. *Bul maqalada baslawish klasslarda tárbiya pánin oqıtıwda oqıtıwshılardıń sabaqlarda pedagogikalıq texnologiyalardan, interaktiv metodlardan oqıtıwshılardı erkin pikirlewge sabaqlarda úyrengenlerin turmısta paydalana alıwǵa, qızıǵıwshılıqların asırıwǵa járdem beretuǵın pikirler bayan etilgen.*

Tayanish sózler: *texnikalıq, axbarotlı, audiovizuallıq, aktiv puqaralıq poziciya, juwapkershilik, minnetlilik, huqıqıy sana hám mádeniyat, salamat pikirlew.*

SCIENTIFIC-METHODICAL BASES OF EDUCATION IN PRIMARY GRADES.

Abstract. *This article presents ideas in teaching pedagogy in primary grades, which help to increase students' interest in the use of educational technologies in the classroom, interactive methods of independent thinking of students.*

Key words: *technical, informational, audiovisual, active citizenship, responsibility, determination, legal awareness and culture, healthy thinking.*

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ.

Аннотация. *В данной статье представлены идеи в преподавании педагогики в начальных классах, которые помогают повысить интерес учащихся к использованию педагогических технологий на занятиях, интерактивных методов самостоятельного мышления учащихся.*

Ключевые слова: *техническое, информационное, аудиовизуальное, активная гражданская позиция, ответственность, целеустремленность, правосознание и культура, здоровое мышление.*

Tárbiya páni Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń baslaması menen uliwma orta bilimlendiriw orınlarında 2020-2021-oqıw jılınan baslap engizildi. Bul pán Úzliksiz mánáwiý tárbiya koncepciyasınıń bir bólegi sıpatında oqıtıwshılarda «Milliy tikleniw-milliy rawajlanıwǵa qaray» ideyasın sińdiriw, olardı jámiyetlik turmısqa tayarlaw, belsendi puqaralıq poziciyası, juwapkershilik, minnetlemelik, huqıqıy sana hám mádeniyat, tereń dúniya qaras, aǵartıwshılıq sıyaqlı paziyetlerdi qalıplestiriwdi maqset etip qoyǵan. Ilim hám sabaqlıq koncepciyasın jaratıwda Yaponiya, Singapur, Angliya, Qıtay, Koreya, Rossiya, Germaniya sıyaqlı shet mámleketlerdiń tájiriyesinen paydalanıldı. Bilimlendiriw protsessi júdá quramalı bolǵanlıǵı ushın onıń nátiyjeliligi pedagog hám oqıtıwshı belsendiligine, oqıtıw qurallarınıń kóp túrliligine, oqıtıw protsessiniń shólkemlestiriwshilik, ilimiy, metodikalıq quramalılıǵına baylanıslı boladı.

Tálim-tárbiya processin aldınıǵı qurallar, metodlar, texnikalıq qurallar, usıllarǵa tayanıp jetilistiriwshi sistema esaplanadı. Bul sistema oqıtıwshı tárepinen jaratıladı hám tálim-tárbiya basqıshların ózara baylanıstırıwǵa xızmet etedi. Onıń mazmunı hám wazıypaların maqsetin

aldınnan belgilew tálim-tárbiyanıń forma hám quralların tayarlaw oqıwshılarda qalıplestiriw kózde tutılǵan sıpatlardı ózlestiriwge baǵdarlanǵan sabaqlardı jobalastırıwdı óz ishine aladı.

Búgingi kúnde pán-texnikanıń rawajlanıwı menen insan xızmeti júda keńeyip jańa texnologiyalar kirip kelmekte. Sıpat ózgeriwleri sonnan derek beredi, endilikte jańa metodikalardı talap etetuǵın hám oqıtıw processiniń ajıralmas bólegine aylanıp baratırǵan jańa texnikalıq axborotlı audiovizuallı qurallar da bar bolıp, olar zamanagóy pedagogikalıq texnologiyalardı anıq waqıyalıqqa aylandırdı.

Tálim-tárbiya processiniń nátiyjeliliginiń asıradı oqıwshılardıń erkin pikirlewini rawajlandıradı, oqıwshılardıń bilimge qızıǵıwshılıǵın arttıradı, bilimlerdi bekkem ózlestiriw olardan ámeliyatta erkin paydalanıw kónlikpelerin qalıplestiredi. Dástúriy oqıtıw sisteması jazba hám awızeki sóylewge tiykarlanıp is kóriwi sebepli axborotlı oqıtıw sıpatında táriyplenedi. Sebebi oqıtıwshı xızmeti bir ǵana oqıw processiniń shólkemlestiriwshisi sıpatında emes, al belgili bilimler deregine aylanıp atırǵanlıǵın ayrıqsha atap ótpekte.

Qaraqalpaq xalqınıń jas áwladtı turmısqa tayarlawda kóp ásirler dawamında qollaǵan usıl hám quralları ilaj formaları ózine tán úrp-ádet hám dástúrleri tálim-tárbiya haqqındaǵı pikirleri hám ómirlik tájiriyesi bar. Bul miyras ótmishte kóplep alım hám danıshpanlardı jetilistirip shıǵarıwǵa tiykar bolǵan.

Házirgi kúnde bul miyrastan dóretiushilik penen paydalanıw úlken áhmiyetke iye. Atababalarımız bilim úyretiwshi ustaz miynetine úlken áhmiyet bergen. Bul pedagogikalıq xızmetke bolǵan tiykarǵı talaplardıń biri edi.

Shıǵıs oyanıw dáwiriniń ullı oyshılı Abu Nasır Farabiy aqıllı dana hám ótkir pikirleytuǵın insanlar haqqında sonday deydi: «Aqıllı dep sonday kisige ayıladı, olar pazıyletli, ótkir pikirli paydalı islerge berilgen zárur nárselerdi oylap tabıwda zor qábiyetke iye; jaman kisilerden ózin shette uslap júredi. Bunday kisilerdi aqıllı deydiler». Onıń pikirinshe «Tálim sóz hám úyretiw arqalı ámelge asırıladı. Tárbiya bolsa ámeliy is hám tájiriye menen úyreniwdir, yaǵnıy sol xalıq sol millettiń ámeliy kónlikpelerinen ibarat bolǵan is-háreketke kásip-ónerge berilgen bolıwı kerek.

Eger olar miynet etiwge kásip iyelewge qızıqsqa sol qızıǵıwshılıq olardı pútkilley kásip-ónerge baǵdarlasa, demek olar kásip-ónerdin shın ashıǵı boladı».

Tárbiya processı ózara baylanıslı eki xızmetti-oqıtıwshı hám oqıwshı iskerliginiń óz ishine aladı. Tárbiya processinde oqıwshınıń sanası qalıplese di túrli qábilet hám sezimleri rawajlanadı, ideyalıq, ádep-ikramlılıq, erklilik, estetikalıq tárepleri qalıplese di, tabiyatqa, jámiyetke ilmiy kóz-qaraslar sistema payda boladı, fizikalıq kúsh-quwatları bekkemlenip baradı. Tárbiya processinde oqıwshıǵa jámiyettiń shaxsqa qoyatuǵın ádep-ikramlılıq talaplarına muwapıq keletuǵın minez-hulq kónlikpeleri hám ádetler payda etiledi. Buǵan erisiw ushın oqıwshınıń sanasına(sabaq processinde) sezimlerine (sabaqta hám sabaqtan tıs waqıtlarında) erkine(minez-hulqın basqara biliwinde) sistemalı hám úzliksiz tásir etip barıladı. Tárbiyalaw processinde bulardıń birde birewi itibardan shette qalsa maqsetke erisiw qıyınlasadı.

Qanday da bir maqsetke qaratılǵan tárbiya processiniń mazmunı hám wazıypaları tárbiyashı tárepien rejelestiriledi hám tártipke salınadı.

A) Oqıwshınıń qaysı táreplerin qalıplestiriw yaki saplastırıw maqsetinde jobalastıradı.

B) Sol táreplerin tárbiyalaw yaki joq etiw ushın xızmet etiwshi derekler izlep tabıladı.

S) Belgilengen maqset ushın xızmet etetuǵın ilimiy hám ámeliy dereklerdi qaysısın qay jerde qollawdı jobalastıradı.

Bunday jobaǵa salınıp alıp barılǵan tárbiya mazmunın tálim-tárbiya sisteması jámiyet hám insanlardıń intellektuallıq hám fizikalıq xızmeti quraydı.

Baslawısh klasslarda kooperativlik talimniń tómendegi metodlarınan nátiyjeli paydalanıw múmkin:

Way-fay (Wi-Fi (tıńshlıqtı saqlaw belgisi))

1. Oqıtıwshı qolın kóteredi hám Wi-Fi dep aytadı.
2. Oqıtıwshıǵa dıqqat qaratıń (jumıstı toqtatıń sóylespeń).
3. Oqıtıwshınıń ishara belgisin dawıs shıǵarmastan tákirarlań.

Tárbiya pánin oqıtıwda «Issheńlik oyını» scenariyasınan paydalanıw texnologiyası.

Issheńlik oyını scenariyası tómendegilerden ibarat: iskerlik maqseti oyın wazıypası úyreniletuǵın mashqala mazmunı jaǵdaydın tolıq mazmunı hám qatnasıwshılardıń bólistiriliwi. Oyıńǵa kirisiw tómendegilerdi ańlatadı.

- topardı qalıplestiriw;
- shınıǵıwdıń bas maqsetin súwretlew;
- mashqala hám jaǵdaydı payda etiw;
- rollerdi bólistiriw;
- oyın reglamentin ornatiw;
- materiallar, qaǵıyda hám kórsetpeler toplamın tarqatiw;
- máslahatler beriw.

Roller qura taslaw jolı menen bólistiriledi. Reglamentke qarım-qatnas etikasına aktivlik kórsetiwge hám oyınıń aqırına shekem qatnasıwına ayrıqsha itibar qaratıladı.

Oqıtıwdıń maqseti jámiyet talaplarına sáykes túrde qalıpleseedi. Solay eken, tálim-tárbiya maqseti say hám birgelikli bolıwı kerek. Ilimiy ádebiyatlarda talimniń maqseti imkaniyatlardan tuwrı anıq orınlı paydalanıw, kónlikpe hám uqıplılıkların payda etiw, logikalıq dóretiwshenlik pikirlewin rawajlandırıw, kommunikativlik sawatxanlıǵın asırıw, milliy ideyanı sindiriw, shıǵıs tárbiyasın qalıplestiriw shaxstı mánáwiý bayıtıwdan ibarat ekenligi aytıp ótilgen. Bilim beriwshilik maqseti tiykarında oqıwshılarda erkin pikirlew awızeki hám jazba sawatxanlıqtı asırıw logikalıq pikirlewin rawajlandırıw arqalı olardıń qarım-qatnas mádeniyatı jetilistiriledi.

Tárbiya beriwshilik maqseti tiykarında bolsa mánáwiý ideyalıq estetikalıq tárbiyası beriledi. Til úyreniw processinde xalıqtıń mádeniy-ádep-ikramlılıq qádiriyatlarına jaqınlastırıw imkaniyatı payda boladı. Hámmege belgili, aldınǵı pedagogikalıq hám jańa axborotlar texnologiyaların qollaw oqıw shınıǵıwlarınıń nátiyjeliligini asırıp ǵana qoymay ilim-pán jetiskenliklerin ámeliyatta qollaw arqalı erkin hám logikalıq pikirleytuǵın hár tárepleme jetilisen joqarı mádeniyatlı shaxstı tarbiyalawda úlken áhmiyetke iye.

Házirgi kúnde oqıtıw processinde interaktiv metodlar hám axborot texnologiyaların oqıw processinde qollawǵa bolǵan qızıǵıwshılıq kúnnen-kúńge artıp barmaqta. Bunday bolıwdıń sebeplerinen biri usı waqıtǵa shekem dástúriy oqıtıwda oqıwshılar tek ǵana tayar bilimlerdi iyelewge úyretilgen bolsa, zamanagóy texnologiyalardan paydalanıw bolsa olardıń iyelep atırǵan bilimlerin ózleri izlep tabıw, erkin úyreniw hám pikirlew, analizlew, hátteki, juwmaqlawshı shesheimlerdi ózleri keltirip shıǵarıwǵa úyretedi. Oqıtıwshı bul processte shaxs rawajlanıwı,

qáliplesiwi, bilim alıwı hám tárbiyalanıwına sharayat jaratadı hám sol menen bir qatarda basqarıwshılıq baǵdarlawshılıq wazıypasın orınladı. Búgingi kúnde oqıtıwda «Aqılıy hújim» «Pikirler hújimi» «Tarmaqlar» metodi «Sinkveyn» «BBB» «Besinshisi artıqsha» «Rolli oyın» «FSMU» «Zig-zag» sıyaqlı metodlardan paydalanılmaqta.

Baslawısh klasslarda interaktiv metodlardan hám zamanagóy axborot texnologiyalarınan paydalanıw oqıwshılardı erkin pikirlewge dóretiwsheńlik izleniw hám logikalıq pikirlew sheńberin keńeytiw menen birge olardı sabaqlarda úyrenenlerin turmıs penen baylanıstırıwǵa qızıǵıwshılıqların asırıwǵa járdem beredi. Oqıtıwshılardıń bunday zamanagóy talaplar tiykarında jaratılǵan sharayatlardan nátiyjeli paydalanıp, sabaqlardı aldınǵı pedagogikalıq hám de axborot-kommunikaciya texnologiyaları tiykarında shólkemlestiriwi tálim-tárbiya processiniń sıpatın támiyinleydi.

Biziń pikirimizshe tálimiy oyınlarǵa qoyılatuǵın tiykarǵı talaplar tómendegilerden ibarat:

1. Tálimiy oyınlar oqıwshılardıń jasına say bolıwı kerek;
2. Oyınlar ótilip atırǵan temaniń mazmunına say bolıwı kerek;
3. Tálimiy oyınlardı ótkeriw waqıtı anıq belgileniwi shárt;
4. Tálimiy oyınlar hám tálimiy hám tárbiyalıq áhmiyetke iye bolıwı kerek;
5. Tálimiy oyınlardı ótkeriw maqseti áhmiyeti belgileniwi zárúr.

Joqarıdaǵı talaplarǵa ámel etilgeninde ǵana sabaq nátiyjeliligi artadı hám zamanagóy texnologiyalar oqıtıw nátiyjeliligine xızmet etedi.

REFERENCES

1. Shavkat Mirziyoyev. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz.
2. Forobiy. Fozil odamlar shahri-T. Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi. Nashriyoti,1993. 184-185b
3. Ishmuxammedov R Abdukodirov Pardaev A Ta`limda innovacion texnologiyalar T2008